

SECTION 3. PEDAGOGICAL AND CORRECTIONAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-550-1-13>

THE IMPACT OF GAMING TECHNOLOGIES ON THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL STATE OF ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE IN WARTIME CONDITIONS

ВПЛИВ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Petrenko T. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Social Work and Rehabilitation
Kyiv Aviation Institute
Kyiv, Ukraine*

Петренко Т. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
та реабілітації
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна*

Novikova N. Ye.

*Senior Lecturer at the Department of
Social Work and Rehabilitation
Kyiv Aviation Institute
Kyiv, Ukraine*

Новікова Н. Є.

*старший викладач кафедри
соціальної роботи та реабілітації
Київський авіаційний інститут
м. Київ, Україна*

Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, які позбавлені батьківського піклування, є однією з ключових і водночас найскладніших сфер соціальної діяльності. Діти цієї категорії стикаються з численними викликами, такими як емоційні травми, соціальна ізоляція та обмежений доступ до необхідних ресурсів для їхнього гармонійного розвитку. Ця проблема особливо загострюється у періоди воєнних конфліктів. Війни призводять до значних втрат серед населення, руйнування інфраструктури та міст, а також спричиняють збільшення кількості дітей, які залишаються без батьківського догляду або опиняються у складних життєвих обставинах.

В Україні, починаючи з 2014 року, державні та недержавні організації активно працюють у сфері підтримки дітей-сиріт. Але воєнні події 2022 року створили нові виклики: зростання кількості дітей, які

втрапили родину, руйнування освітніх і соціальних установ, а також вимушені міграційні переміщення всередині країни та за її межі.

Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування, під час війни охоплює кілька ключових напрямів. Насамперед, це соціально-психологічна підтримка, яка передбачає роботу з емоційним станом дітей, а також використання інноваційних підходів для їхньої адаптації. Зокрема, значущими є такі методи, як ігрова терапія, арт-терапія, казкотерапія, музична терапія та інші, спрямовані на емоційне відновлення. Запропоновані методи допомагають подолати наслідки стресу та сприяють розвитку навичок соціальної взаємодії, критичних для інтеграції дітей у суспільство. Важливими аспектами також є робота з травматичним досвідом і допомога в адаптації до нових умов. Другий напрям – це забезпечення правового захисту, який включає вирішення питань соціального забезпечення, доступу до освіти та медичних послуг. Третій – матеріальна підтримка, що охоплює надання житла, одягу, харчування та інших необхідних ресурсів.

Збройні конфлікти та війни завжди мають серйозні наслідки для всіх сфер суспільного життя, але найбільш вразливими залишаються діти. Серед них особливо страждають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які опиняються у винятково складних умовах, не маючи стабільної сімейної підтримки для подолання психологічних і соціальних наслідків військових подій.

Психологічні наслідки війни для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування, охоплюють такі аспекти:

- *Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)*. Діти, які пережили війну, особливо сироти, часто стикаються з ПТСР, що проявляється у вигляді нічних кошмарів, нав'язливих спогадів про травматичні події, труднощів із концентрацією уваги. Цей стан може супроводжуватися підвищеною тривожністю, агресивністю та емоційною нестабільністю та мати наступні прояви:

- *депресивні розлади* (втрата близьких, життя у стані постійної небезпеки та відсутність стабільності призводять до депресії. У дітей-сиріт цей стан може бути особливо глибоким через нестачу батьківської підтримки, яка допомогла б їм подолати кризу);

- *порушення соціальної поведінки* (війна руйнує соціальні структури, що впливає на здатність дітей адаптуватися. Вони можуть проявляти агресивність, відчуженість або залежність від дорослих, а також мати труднощі з побудовою довірливих стосунків);

- *порушення режиму сну та харчування* (безсоння, кошмари, зміни в апетиті – типові прояви хронічного стресу, пов'язані з відчуттям небезпеки).

Одним із ключових аспектів соціально-психологічної підтримки є подолання психологічних наслідків війни. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, є особливо вразливими до психічних травм. Соціальні працівники, співпрацюючи з психологами та іншими фахівцями, мають допомагати дітям адаптуватися до нових умов і долати наслідки стресу. Важливим завданням є створення безпечного простору, де діти зможуть відкрито висловлювати свої емоції. До методів такої роботи можуть входити арт-терапія, ігрова терапія та групові заняття з однолітками.

Результати психологічних досліджень свідчать, що ефективним інструментом для роботи з дітьми, які зазнали втрати, травми або мають труднощі з соціальною адаптацією є ігрові технології. Зигмунд Фрейд, засновник психоаналізу, вважав, що гра допомагає дітям знову переживати травматичні події у безпечному середовищі. Це сприяє трансформації негативного досвіду та звільненню емоцій, які важко виразити словами. Аналогічно, Карл Роджерс наголошував, що у середовищі підтримки та розуміння діти можуть розкриватися та зцілюватися. Ігрові технології, таким чином, створюють платформу для емоційної стійкості.

На основі аналізу стану дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ми пропонуємо такі ігри: *«Мій друг»* – метою гри є допомогти формувати позитивне уявлення про себе, викликати бажання спілкуватися з однолітками, покращити самооцінку; гра на довіру *«Сліпий водій»* – метою гри є розвиток довіри, зниження рівня тривожності, посилення підтримки в групі; гра *«Кольори настрою»* орієнтована на зменшення емоційної напруги, сприянню вербалізації емоцій через асоціації.

Застосування цих ігор двічі на тиждень протягом місяця продемонструвало помітні покращення емоційного стану дітей.

Гра *«Мій друг»* підвищила самооцінку. Завдяки їй діти почали звертати увагу на позитивні якості своїх однолітків. Це створило атмосферу довіри та безпеки, допомагаючи знизити рівень тривожності; сприяла формуванню дружніх зв'язків і підвищенню активності у спілкуванні. Діти почали краще взаємодіяти один з одним вже з другого тижня, вчилися бачити себе у позитивному світлі, а також відкрито говорити про почуття, що значно підвищило їхню емоційну самовираженість.

Гра *«Сліпий водій»* розвинула довіру, допомогла дітям відчувати себе більш захищеними, що знизило їхню тривожність, особливо з третього тижня. Спільні дії зміцнили колективні зв'язки, зменшуючи бар'єри у спілкуванні. Ролі в грі допомогли дітям виражати свої почуття та краще їх розуміти.

Гра «Кольори настрою» допомогла у вербалізації та зменшенні емоційної напруженості. Використання кольорів дозволило дітям без слів виражати свої переживання, що сприяло зниженню внутрішньої напруги. Обговорення вибраних кольорів зблизило дітей, допомагаючи їм краще розуміти одне одного.

Гра навчила дітей аналізувати та ділитися своїми емоціями, що зміцнило їхню здатність відкрито висловлювати почуття, сприяла зниженню тривожності, покращенню соціальної інтеграції та емоційної відкритості дітей. Ці ігри стали потужним інструментом для розвитку важливих навичок у дітей і поліпшення їхнього психологічного стану.

Аналіз малюнків, виконаних дітьми до та після участі в іграх, підтвердив значне покращення їх соціально-психологічного стану. Ігрові методики сприяли підвищенню самооцінки, соціальній адаптації та емоційній відкритості дітей-сиріт. Це було виражено через зміни в кольоровій гамі малюнків, центральність їхніх зображень, додавання інших персонажів та використання символів. Покращення емоційного стану створило фундамент для соціальної інтеграції, зниження тривожності та розвитку здатності до самовираження.

Отримані результати свідчать про те, що ігрові технології є ефективним інструментом для роботи з дітьми, які зазнали втрати батьківського піклування чи пережили травматичні події. Вони можуть стати основою для розробки рекомендацій із впровадження ігрових методів у соціальну роботу з такими дітьми, щоб покращити їхній емоційний і соціальний стани.

Отже, ігрові технології є важливим інструментом для підтримки соціально-психологічного благополуччя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особливо в умовах воєнного часу. Вони сприяють формуванню емоційної стійкості, допомагають дітям впоратися зі стресом і травматичними переживаннями, а також створюють можливості для розвитку соціальних навичок. Ігри можуть виступати як платформа для спілкування, творчого самовираження та навчання, що особливо важливо в умовах соціальної ізоляції.

Література:

1. Плisko Є., Тищенко В. Аналіз сучасного стану соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. № 17. С. 42–51.

2. Відніченко Л. І. Проблема психічної депривації дітей, які залишились без батьківського піклування. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості* : зб. наук праць за матеріалами

VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Херсон, 07 квітня 2023 р.). Херсон : ХДУ, 2023. С. 197–202.

4. Штокалюк Ю. Війна і сирітство: скільки дітей в Україні залишилися без батьків та як змінився рівень їхнього усиновлення. Юридична газета. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/viyna-i-siritstvo-skilki-ditey-v-ukrayini-zalishilisya-bezbatkiv-ta-yak-zminivsya-riven-yihnego-usi.html>

5. Миколук С. Сирітство в Україні в умовах війни: соціальна робота та соціальна допомога. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 3. С. 61–68.